

Lamk, Muotoiluinstituutti
Viestinnän ko.valokuvaus
Maria Putaansuu
Syksy 2010

Tiivistelmä

Lopputyöni aihe on tila. Olen pohtinut tilaa, tilan kokemista ja tilojen ja ihmisten välistä suhdetta. Lisäksi käsittelen kolmiulotteisen tilan esittämistä kaksiulotteisena kuvan kautta. Kuvallinen osuus on kuvasarja Hukkakulma, josta suurin osa on kuvattu kauppakeskuksissa. Ne ovat tiloja, joihin on laitettu erilaisia asioita, jotta niillä olisi joku funktio.

Aloitin arkkitehtuurivalokuvauksen historiasta. Käyn tekstissäni läpi muutamia valokuvaajia ja heidän tapaansa kuvata tilaa. Työn edetessä olen tutkinut omaa työskentelyäni ja lopputyöni kuvallista osaa. Lopuksi olen purkanut tämän paperille. Opinnäytetyöni on ollut minulle tutkimusmatka valokuvaukseeni, ymmärtämään omaa työskentelyäni ja kiinnostustani tiloihin.

Avainsanat: arkkitehtuurivalokuvaus, valokuvaus, tila, kokeminen, havainto

Abstract

The subject of my final assignment is space. I will concentrate on space, how we experience space and the relationship between space and human. I will also elaborate how we represent the three-dimensional space through two-dimensional image. Photo representations in this work is a series "Waste of Space". Most of the pictures are taken in shopping malls. To these premises they have but different kind of things, so that they would have some function.

I will start with the history of architectural photography. I will go through a few photographers and their way of photographing space. As my work progresses on this my final assignment has progressed, I have also studied my own way of working and my photography series for my final assignment. In the end I have extracted this paper. This has been a journey to understand my own work and to understand my interest in space.

Keywords: architectural photography, photography, space, experience, observation

Aluksi

“Topofilia = Paikan rakastaminen”¹

Taide ei ole ainoa esteettinen kokemus elämässämme vaan sitä ovat kaikki arkipäiväiset kokemukset kuten tilan kokeminen ja sosiaaliset suhteet siellä olevien ihmisten kanssa. Kauniit tilat tuottavat meille miellyttäviä kokemuksia ja tämän pohjalta rakennamme myös omaa ympäristöämme. Palaamme mielellämme paikkoihin, joissa olemme viihtyneet.

Tila on ollut kuvallisen tuotantoni lähteenä tiedostetusti ja tiedostamatta siitä lähtien, kun olen kuvannut. Olen välillä pyrkinyt aiheesta pois vain huomatakseni palaavani sinne uudestaan. Tiloista ottamani kuvat ovat aina voimakkaampia kuin muut. Ehkä minun on helpompi lähestyä tiloja ja ihmisiä tilojen kautta. Tilat tuntuvat minulle loputtomilta inspiraation lähteiltä. Gaston Bachelard kirjoittaa teoksessaan *Tilan poetiikka* (1958), ”Talo on ensimmäinen maailmamme ja maailmankaikkeutemme.” Tila on kaiken alku.

¹ <http://en.wikipedia.org/wiki/Topophilia>

SISÄLLYS

Tiivistelmä	4
Abstract	6
Aluksi	8
1	
1.1 Arkkitehtuurivalokuvauksen historiaa	14
1.2 Arkkitehtuurivalokuvaus ja tila	17
1.3 Tila, Höfer ja Struth	18
2	
2.1 Tila	24
2.2 Tilan havaitseminen	25
2.3 Tilan kokeminen	26
2.4 Tila ja ihminen	27
3	
3.1 Tilasta kuvaan	32
3.2 Tila kuvissani	33
3.3 Hukkakulma	36
Lopuksi	38
Lähdeluottelo	39
Kuvaluettelo	40
Kiitokset	44
Hukkakulma / Waste of space kuvasarja	46

1

1.1 Arkkitehtuurivalokuvauksen historiaa

Aloitin matkani tilaan arkkitehtuurivalokuvauksen historiasta. Esitän siitä joitakin pääkohtia, tyylejä ja vaikuttajia. Arkkitehtuuri on valokuvauksen keksimisestä asti ollut yksi kuvatuimmista valokuvauskohteista. Ensimmäinen arkkitehtoninen valokuva oli myös ensimmäinen valokuva, jonka kuvasi Nicéphore Niépce (1765-1833) vuonna 1826. Siinä on kaksi rakennusta, ja se on näkymä Niepcen työhuoneesta. Erittäin pitkä valotusaika teki kuvaan hyvin epätavallisen valon ja varjon eron. Aurinko paistaa molemmille puolille kattoa samaan aikaan. Myös Louis-Jaques Mandé Daguerre (1787-1851) kuvasi katunäkymiä 1839 käytännön syistä työhuoneensa ikkunasta. Daguerretyyppejä alettiin hyödyntää arkeologisessa dokumentoinnissa piirtämisen sijaan 1840-luvulla, ja jo vuonna 1841 ensimmäinen albumi maailman kuuluisimmista monumenteista esiteltiin Pariisissa. Daguerretyypin jälkeen William Henry Talbot esitteli oman prosessinsa. Kuten Daguerren ja Niépce, Talbotin ensimmäinen säilynyt valokuva oli aiheeltaan arkkitehtoninen, Lacock Abbey 1835.

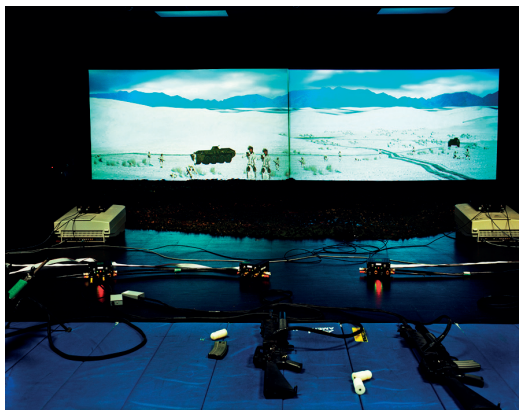
Tekniikan kehittyessä kehittyivät myös tavat kuvata arkkitehtuuria. 1800-luvun puoliväliin asti arkkitehtuuria kuvattiin hyvin konservatiivisesti. Arkkitehtuurikuvista puuttui valokuvaajan oma persoonallinen näkemys. Vaikka valonkäyttö oli taitavaa, ne olivat keskeisperspektiivisiä, symmetrisiä, kömpelöitä ja staattisia. Vasta ensimmäisen maailmansodan jälkeen eritetyt alkoivat kukoistaa. Sitä ennen arkkitehtuurikuvaus kävi läpi kriisin, jossa uusi sukupolvi valokuvaajia kapinoi vastaan vanhoja kuvaussääntöjä etsien yhä enemmän omia tapoja ilmaista valokuvalla. 1800-luvun lopulla Eugene Atget (1857-1927) alkoi kuvata kaupunkia, Pariisia, muun kuin suurien monumenttien kautta. Hän oli hyvin tuottelias ja hänen tyylillään oli valtava vaikutus, vielä kuolemankin jälkeen, siihen miten Amerikassa alettiin kuvata jokapäiväistä kaupunkielämää. Arkkitehtuurikuvauksen alkuaikoina interiörikuvaaminen oli hyvin vähäistä mahdollisimman pitkien valotusaikojen takia.

1920-30-luvulla arkkitehtuurivalokuvaus siirtyi kaupalliselle puolelle ja valokuvaajasta tuli arkkitehtien instrumentti. Samaan aikaan Bauhausissa, Saksassa alettiin kokeilla uudenlaisia tapoja valokuvata. Arkkitehtuurivalokuvista tuli dynaamisempia, kun käytettiin uusia kuvakulmia joita ennen pidettiin epäsovinnaisina. Bauhausilla oli suuri vaikutus arkkitehtuurikuvaukseen ja valokuvauksen kehittämiseen.

Saksalainen valokuvaajapariskunta Bernd ja Hilla Becher ovat tärkeitä vaikuttajia valokuvauksen nykyaikaisessa. He ovat kuvanneet 1950-luvulta lähtien sarjaa arkkitehtuurisista rakenteista kuten bensatankeista ja vesitorneista käyttäen aina samaa metodia: Suoraan edestä, suurinpiirtein samalta etäisyydeltä, hyvin pienet syvyyserot ja tasainen valo. Heidän teossarjansa ovat lajiesityksiä kohteista. Vuodesta 1976 Bernd Becher toimi professori Düsseldorfin taideakatemiassa ja Hilla Becher osallistui usein opetukseen. Heidän vaikutuksensa näkyy tämän päivän eturivin valokuvaajissa kuten Andreas Gruskysa, Thomas Struthissa ja Candida Höferissä.

1990-luvulla valokuvaukseen tuli mukaan ilmeeton estetiikka, deadpan (kuva 1.1). Tämä näkyi myös arkkitehtuurivalokuvauksessa. Nämä kuvat olivat teknisesti hyvin toteutettuja ja täynnä visuaalista informaatiota. Kuvaajan kokema tunnelma kuvauskohteesta ei ollut tärkeintä kuvan ymmärtämiseen.

Arkkitehtuurivalokuvaus on Suomessa ehkä vähiten tunnettu valokuvauksen laji varsinkin taiteessa. Sen historia kuitenkin ulottuu meilläkin 1840-luvulle asti. Nykyään tunnetumpia arkkitehtuurivalokuvaajia ovat muun muassa Jussi Tiainen ja valokuvataiteen puolella arkkitehtonisia tiloja ja rakenteita hyödyntää Ari Saarto, jonka teossarja “Topography of fear” käsittelee paikan kokemista ja tunnelmaa.

1.1 Engagement Skills Trainer, simulating an attack, 2007, Claire Beckett

1.2 Arkkitehtuurivalokuvaus ja tila

Arkkitehtuurikuvaus on laji, missä kuvataan itse taidetta, koska monet rakennukset ovat itsessään jo taide-esineitä. Rajaamalla ja sommittelemalla kuvaaja tuo kuvaan oman näkemyksensä paikasta ja tekee siitä oman taideteoksensa. Arkkitehtuurikuvauksessa on kaksi puolta. Ero on hyvin pieni ja erittäin häilyvä, mutta yritän kuitenkin tehdä jonkinlaisen jaon. Arkkitehtuurikuvauksen teknisen ja perinteisemmän puolen on tarkoitus toistaa rakennus rakennusinsinöörin haluamalla tavalla eli tuoda rakenteelliset seikat esiin. Perinteisen arkkitehtuurivalokuvauksen tehtävä on rehellinen dokumentaatio, autenttisen ja selkeän kuvan välittäminen rakennuksesta ja ympäristöstä. Dokumentaatio on alue, jonka oletetaan olevan luotettavaa ja totuudenmukaista. Arkkitehtuurivalokuva on kuitenkin aina valokuvaajan esitys rakennustaiteesta. Kuitenkin valokuvaajat käyttävät ilmaisun keinoja vahvistaen usein arkkitehdin toivomaa mielikuvaa.

Taiteessa keskitytään enemmän tilan ja rakennuksen tunnelmaan ja tarkoitukseen. Taiteen kohdalla totuuden ja fiktion raja katoaa. Vaikka molemmissa on mukana kuvaajan oma tulkinta, vie taiteen puolella kuvaaja sen pidemmälle. Kuvaaja saattaa aiheellaan pyrkiä sysäämään katsojan arkitodellisuudesta fantasian maailmaan. Valokuvaaja ottaa rakennustaiteen omakseen ja itse rakennuksen tekijällä ei ole enää väliä.

Kopioimalla tilaa tunnontarkasti saamme vain tylsiä esityksiä kohteesta, mutta valitsemalla, rajaamalla ja korostamalla tiettyjä kohtia saamme kiinnostavampia kuvia. Arkkitehtuuri on aiheena hyvin moninainen jo sinänsä sillä kuinka paljon erilaisia arkkitehtonisia tiloja on, eri muotoisia, eri käyttötarkoituksia. On sisä- ja ulkotiloja, tyhjiä ja täysiä tiloja.

Tilan kuvaamisen voi jakaa kahteen ryhmään; tapaan jossa ihmiset ovat mukana tilassa, pystymme tulkitsemaan tilaa ihmisten kautta, ja tapaan jossa ihmiset puuttuvat tilasta. Näistä tavoista Thomas Struth edustaa ensimmäistä ja Candida Höfer jälkimmäistä.

1.3 Tila, Höfer ja Struth

Saksalainen Candida Höfer (s.1944), käyttää kuvissaan aiheena kulttuurilaitoksia mm. kirjastoja. Hänen lähestymistapansa tiloihin kehittyi, kun hän toimi keskikoon kameralla. Tämä mahdollisti työskentelyn intuitiivisesti hänen etsiessä täydellistä kuvakulmaa, sitä mikä parhaiten hänen mielestään kuvastaa kyseistä tilaa. Myöhemmin urallaan hän siirtyi suurenkoon kameraan, joka on mahdollistanut suurien printtien teon, mikä on nykytaiteessa tyyppillistä. Tämä on mahdollistanut teoksissa tarkat yksityiskohdat ja laajan väriskaalan. Vaikka hänen kuvissaan ei esiinny ihmisiä, tilat eivät kuitenkaan ole tyhjiä vaan niissä on esineiden ja rakenteiden tuoma rytmi ja kerronnallisuus. Höfer käsittelee tilaa tilan ja itsensä kautta etsien tilasta tasapainoisia sommitelmia ja rytmejä. Kuvien katsomiseen ja kokemiseen vaikuttaa huomattavasti katsojan omat kokemukset tilasta ja omat käyttäytymismallit.

Valokuvaaja Thomas Struthin (s.1954) varhaistuotantoa ovat mustavalkoiset kaupunkimaisemat, jotka on kuvattu kaikki samalla metodilla keskeltä katua. Sekä perhepotretit Japanista ja Skotlannista. Uudempaa sarjaa edustavat museoissa kuvatut ihmiset ja tilat. Kuvissaan hän on kiinnostunut kaupunkitiloista ja ihmisen suhteesta ympäristöönsä. Struthin teossarja, johon hän on kuvannut ihmisiä museossa, pitää sisällään valokuvia tiloista, joissa ihminen on läsnä. Tätä kautta kuva tarkastelee ihmisen ja tilan välistä suhdetta ja katsoja pääsee tutkimaan toisten ihmisten kokemusta tilasta. Lisäksi kuvissa on Struthin luomia tilallisia jännitteitä teoksessa olevien taulujen ja katsojien välillä. Ne vat myös tutkimuksia tavoistamme katsoa. Oletko koskaan miettinyt mikä on oikea tapa tutkia teosta? Mikä on sopiva aika viettää teoksen edessä? Osa katsojista on kuin suoraa jatkumoa itse tauluun. Ihmisten asennoissa, katseissa, ryhmittymissä ja värimaailmassa löytyy yhtäläisyyksiä teosten kanssa. Struthin kuvien tulkinta lähtee tilan ja siinä olevien ihmisten kautta kun taas Höferin kuvien tulkinta lähtee tilasta, rytmistä ja kuvan sommitelmasta.

Porzellansammlung Dresden II 2002, Candida Höfer

Museo del Prado 1, Madrid, 2005, Thomas Struth

2.1 Tila

Tila on käsitteenä hyvin laaja. Tila tarkoittaa paikkaa, välimatkaa, ulko- tai sisätilaa. Lisäksi se voi myös tarkoittaa mentaalista tilaa ja tuntemusta.¹ Yksinkertaisimmillaan tilaa ajatellaan huoneena joka koostuu lattiasta, seinistä ja katosta. Tilan muodon ja koon määrittelee sen käyttötarkoitus. Ne mitkä lopulta tekevät tilasta toiminnallisen ovat esineet, asiat mitkä tuodaan tilaan ja ihminen.

Ihminen, ihmisen havainto ja käyttäytyminen tekevät yhdessä tilan ja tilan käyttötarkoituksen. Perinteisessä taidehistoriassa rakennuksia useimmiten tutkitaan fyysisinä muotoina ja esteettisinä kokonaisuuksina irrallaan tilan tarkoituksesta ja käyttäjistä.² Tämä ilmenee myös arkkitehtuurikuvauksessa siten, että ihmiset jätetään usein kuvista pois. Kuvat ovat ajattomampia ja katsoja keskittyy enemmän rakennuksen muotoihin. Ihmiset sitovat helposti kuvan aikaan ja tarkoitukseen. Kuitenkin on tärkeää rakennuksia ja tiloja tutkiessa huomioida niiden käyttötarkoitus. “Arkkitehtuuri on merkityksellinen monumenttinakin, mutta viime kädessä se tulee merkitykselliseksi tilaksi vasta rakennusten ja käyttäjien kohtaamisessa - tilan elämisessä ja arkkitehtuurin tapahtumisessa”.³

Saksalaisen taidehistorioitsijan Paul Franklinin mukaan rakennus kuolee yhtä pian kun elämä siitä katoaa. Hän korostaa käyttäjän ja tilan vuorovaikutusta. Ilman käyttäjää tilaa ei ole. Tilaa eri aikoina käyttävät ihmiset antavat merkityksiä ja osallistuvat näin, suunnittelijan lisäksi, rakennuksen tilan tekemiseen. Tila merkityksiä tuottavana järjestelmänä luo ja ylläpitää käsityksiä, tapoja ja tottumuksia.⁴

Rakenteiden lisäksi tilassa on aina läsnä aika ja historialliset kerrostumat. Tilan rakenteista ja esineistä näkee eletyn ajan ja sitä kautta tilan ja rakennuksen historiaa. Voimme nähdä rappusten kulumisesta monen ihmisen askeleet. Ihmiset muokkaavat tilaa ja vastaavasti tilat muovautuvat käyttäjilleen. Henkilökohtainen tilakokemus on aina kulttuuri-, aika- ja paikkasidonnainen.

Ympäristömme, jossa elämme, muokkaa identiteettiämme. Se muokkaa käsityksiämme ihmistenvälisistä suhteista ja paikkaamme maailmassa. Olemassaolomme sijoittuu tilaan. Se on elämämme näyttämö. Tila, ihminen ja yhteiskunta on jatkuvassa vuorovaikutuksessa keskenään. Tila muokkaa meitä ja me muokkaamme tilaa. Ilman toista ei ole toista. Tilan suunnittelun

¹ Toim. Elo, 2007, s. 36

² Toim. Elovirta ja Lukkarinen, 1998, s.185

³ Toim. Syrjämaa ja Tunturi, 2002, s. 49

⁴ Toim. Elovirta ja Lukkarinen, 1998, s.185

tasolla arkkitehtuuriin sisältyy aina ajatus käyttäjästä. Vaikka suunnitteluvaiheessa ei tiedettäisi tarkkaan rakennuksen käyttäjiä, tiedetään siitä kuitenkin sen käyttötarkoitus ja oletettu käyttäjä.

2.2 Tilan havaitseminen

Se mitä meille tapahtuu aistinelimissä havainnon aikana on hyvin monimutkainen prosessi, joten käyn asiaa läpi psykologian kautta. Perinteisen kognitiivisen psykologian mukaan havaitseminen tapahtuu: ärsyke - tarkkaavaisuus - havainto - ajatusprosessi - päätös - reaktio. Jotta osaamme tuottaa tilan vaatimaa käytöstä, täytyy meillä olla siitä jo tietopohja. Ja kun ärsykkeen kautta havaitsemme tilan, osaamme reagoida oikealla tavalla. Tilan havaintoprosessi on kuitenkin monimuotoisempaa kuin perinteinen kognitiivisen psykologian antama malli. Myöhemmin kognitiivinen psykologia lisäsi ärsykkeen ja reaktion väliin sisäisen tilan, mutta erotti edelleen ympäristön ja ihmisen toisistaan.

Useassa psykologian suuntauksessa havainto näyttää koostuvan pienistä osatekijöistä (aistimuksista) jotka kootaan yhdeksi havainnoksi. Lisäksi yhdistäviä tekijöitä löytyy ajatuksessa, ettei ihminen voi saada ulkomaailmasta suoraa tietoa aistiensa kautta. Kaikkiin havaintoihin liittyy aina sisäinen tulkinta, ihmisen henkilöhistoria. Tämä viittaa siihen, että ihminen on aina kytköksissä ympäristöönsä.

Havainto mahdollistaa ihmisen toiminnan ympäristössä. Havaitsemme jatkuvasti ympäristöämme tiedostaen ja tiedostamatta. Tietoista havaintotoimintaa ovat ne, jotka voimme jakaa muiden ihmisten kanssa ja pystymme erottamaan aistitoiminnan jolla havaitsemme. Havaitseminen on jatkuvaa oppimista ympäristöstä. Samanlaisessa ja samaan yhteisöön kuuluvien toiminta muotoutuu havaintojen kautta pääpiirteissään samanlaiseksi. Monet refleksitoiminnat perustuvat juuri tähän. Kuitenkin jokainen kokeminen ja siitä muodostuva havainto on aina subjektiivista, meidän omia mielikuvia ympäristöstämme. "Ihminen voi olla varma vain omista havainnoistaan ja omasta olemassaolostaan".¹

¹ Järvilehto, 1994, s.139

2.3 Tilan kokeminen

Tilan kokemiseen ei vaikuta vain itse fyysinen tila ja sen esineet vaan myös tilan hajut, tunnelma, historia ja oma henkilöhistoriamme. Tilan havaitsemiseen, kokemiseen käytämme aistimuksia, kosketusta, tuoksua ja ääniä, osia tiedostamasti ja huomaamatta. Arkkitehtoninen tila eletään aistimusten kautta. Tämä takia emme havaitse tilaa tarkasti vaan palasina sieltä täältä. "Rakennukset eivät ole vain esteettisiä ja teknisiä objekteja, ne ovat myös materiaalisia, aistittavia ja elettyjä tiloja."¹

Liike ja aistit ovat sidoksissa toisiinsa ympäristön havaitsemisessa. Liike voi olla ihan pienikin lähtien silmien tai pään liikkeestä katseen kiertäessä tilassa. Liikkumalla tilasta toiseen voimakkain aistimus tilan muutoksesta ei ole välttämättä visuaalinen vaan muut aistimukset kuten ääni ja tuoksut. Tilat ovat kosketeltavia ja haisteltavia ja kuunneltavia. Oman liikkeemme lisäksi tilan kokemiseen vaikuttavat myös tilassa olevien muiden objektien liikkeet. Liikkuminen tilassa muovaa tilaa. Liikkumalla tilassa hahmotamme tilan muodot, etäisyydet ja miten eri äänet kuuluvat tilassa eri puolilta. Liikkumalla tilassa otamme tilan haltuumme.

Jotta ihminen pystyisi liikkumaan tarkoituksenmukaisesti ympäristössään, täytyy hänellä olla hermostossaan tarjolla jonkinlainen ympäristön psyykinen edustus, representatio, jota hän voi hyödyntää toimintansa ohjaamista eri tilanteiden vaatimalla tavalla. Olemme yhteydessä ympäristöömme aistien ja ärsykkeiden avulla joilla muodostamme tietoisuuden tilasta jossa olemme. Tietomme ympäristöstä on näiden kaikkien summa ja sen avulla muodostamme sisäiset karttamme eri tiloista. Ranskalaisen kulttuuritutkija Michel de Certeau mukaan tilaan kuuluu liike ja aika. Se on moniulotteinen, arkkitehtoninen, materiaallinen ja sosiaalinen eletty tila. Kuljetamme mukana tapoja käyttäytyä ja muistoja tilakokemuksista.²

¹ Saarikangas, 1999, s. 256

² Saarikangas, 1999, s. 281-282

2.4 Tila ja ihminen

“Paikan elämys kääntää kokemuksen itseemme - se onkin pohjimmiltaan minän kokemista.”¹

Ranskalaisen yhteiskuntatieteilijän Henri Lefebvren mukaan ei ole olemassa yhtä sosiaalista tilaa vaan yhdessä tilassa on monta sosiaalista tilaa. Ranskalainen filosofi Maurice Merleau-Pontyn ajattelee, ”tiloja on olemassa yhtä monta kuin toisistaan erotettavissa olevia tilallisia elettyjä kokemuksia”.²

Kaikki objektit jotka ovat tilassa ovat merkityksen tuottajia, sidonnaisia toisiinsa ja näin vaikuttavat tilan kokemiseen. Tilan merkitykset muovautuvat tilan objektien välisten suhteiden vaikutuksesta. Sosiaaliset suhteet muokkaavat tilaa ja tila muokkaa ja tuottaa sosiaalisia suhteita. Tila mahdollistaa sosiaalisen kanssakäymisen.

Tilan ja käyttäjän vuorovaikutukseen vaikuttavat muun muassa rakennuksen huoneiden suhteet toisiinsa, miten äänet liikkuvat tilassa ja miten tilassa liikutaan. Nämä ovat asioita mitä mietitään suunnitteluvaiheessa, kun pohditaan, millaisia kokemuksia rakennuksen käyttäjälle halutaan antaa.

Tilan kokeminen ja sen merkityksien muodostuminen ovat myös sukupuolitettuja ja sukupuolittavia. Sama tila ei ole kaikille sama ja saman tilan kokeminen saattaa käyttäjästä tuntua erilaiselle tilanteista riippuen. Tilan kokeminen on aina subjektiivista.

Tilan käyttöön vaikuttaa ikä, sukupuoli, ihonväri, luokka ja sosiaalinen asema. Kaikki eivät pääse kaikkialle. Tilan sukupuolituneet merkitykset ovat yhteydessä kulttuuriin ja ajankohdan ideologiaan. Tilaan suunnittelussa näkyvät myös valta ja luokittelu, ennen nykyistä voimakkaamin. Tilan jäsentelyt, miten tilasta pääsee toiseen tai ei pääse, säätelevät käyttäjiensä elämää ja suhdetta toisiinsa. Erottavat palvelusväen herrasväestä ja näin säätelee heidän välisiä suhteita.

Tilanjäsentelyllä säädellään ja määritellään käyttäjien ja heitä ympäröivän maailman suhteita. Niillä tuotetaan ja ylläpidetään käsityksiä käyttäjistä ja määritellään samalla, mitä pidetään normaalina ja mitä epänormaalina. Arkkitehtuurilla jäsennetään ja säädellään sekä tilaa että sitä mitä tilassa tapahtuu, esimerkiksi kaupunkitilan käyttöä ja elämää kaupungissa.³

Käyttäytymissäantöjä ohjaa kulttuuri. Ihminen haluaa sopeutua ympäristöönsä, kuulua joukkoon. Kun valitsemme tilaan sopivan käyttäytymisen, huomaamme olevamme samalla ta-

¹ Pallasmaa, 1993, s. 107

² Toim. Syrjämaa ja Tunturi, 2002, s. 56

³ Toim. Elovirta ja Lukkarinen, 1998, s.194

valla käyttäytyvien seurassa. Tunteet kuten nolostuminen ja häpeä ovat kulttuurin ja yhteiskunnan luoma keino ohjata meitä käyttäytymään oikein. Ryhmä kehottaa sosiaalisesti hyväksytyyn käyttäytymismuottiin.

Lapsilla ei vielä ole tiloista käyttäytymismallia vaan se kehittyy kasvun myötä. Vieraillessani siskon pienen lapsen kanssa museossa leikimme piilosta. Samalla hän rikkoi omaa käyttäytymismalliani, koska hänen ansiostaan pystyin irtautumaan siitä tiettyihin rajoihin asti aiheuttamatta pahennusta. Siskoni lapsi sai rikkoo käyttäytymismallia, koska ihmiset ymmärsivät hänen olevan vielä liian pieni tietämään mikä on sopivaa.

Suurin osa käyttäytymisestä on opittua. Olemme painaneet mieleen tietyt käyttäytymismuodot eri tilanteissa, jotka ovat tuottaneet halutun tuloksen ja saaneet hyväksynnän ympärillä olevilta ihmisiltä. Oppimisesta on hyötyä niin kauan, kun pysymme tutussa ympäristössä. Kun voimme luottaa kaikkien toimivan samalla tavalla, olemme turvassa. On olemassa tapakäyttäytymistä- rutiiinit, jotka teemme melkein huomaamatta. Kauppa tilana on monille tuttu: tiedämme miten olla. Toisessa kulttuurissa kaupassakäynti saattaa olla aivan erilainen tilanne.

Tullessamme uuteen tilaan, josta meillä ei ole kokemusta, seuraamme muita ihmisiä ja opimme miten tilassa käyttäydytään, Käytämme arkijärkeä. Ilman mallia mietimme, miten tässä tilassa kuuluisi käyttäytyä. “Elääksemme toisten ihmisten keskuudessa tarvitsemme paljon tietoa: tuota tietoa kutsutaan arkijärkeksi”.¹ Yleensä tämä käyttäytyminen on hyvin hillittyä, mutta auttaa meitä selviytymään.

¹ Bauman, 1997, s.17

3.1 Tilasta kuvaan, kuvasta tilaan

Kävellessämme kaupungilla tai liikkeessämme tilassa pystymme kuulemaan äänet, haistamaan tuoksut, näkemään eri muodot ja tuntemaan eri materiaalit. Varsinkin nenä ja hajuasti ovat vahvoja tilan tunnistajia. Hajut saavat meidät helposti muistamaan ja palaamaan lapsuutemme maisemaan. Kun äänet poistetaan, tila menettää plastisuuden, jatkuvuuden ja elämän. Kuvasta voimme katsoa tilaan vain näköaistillamme. Kuvasta emme saa tilan tuoksua, ääniä tai pysty koskettamaan tilan eri pintoja. Pystymmekö kuitenkin hahmottamaan ja kokemaan tilan kuvan kautta?

Katse on tunteen jatke. Kun katsomme kuvaa ja tunnistamme materiaalin, pystymme muistamaan tai kuvittelemaan kokemuksiemme kautta pinnan materiaalin tunnun. Siten pääsemme lähemmäksi tilaa jota kuva esittää. Jos avaa muistimme aisteille, voimme kokea katsomalla kuvaa. Kaikki aistit ovat tunneaistin jatkoa. Kuten Martin Jay kuvailee Merleau-Pontysin aistien filosofiaa, ”katseen kautta kosketamme aurinkoa ja tähtiä.”¹

Havaitsemisessa on todettu kulttuurien välisiä eroja. Niitä on todettu muun muassa värierottelykyvyssämme, kyvyssämme tunnistaa aineisto, joka on samankaltaista kuin omassa ympäristössämme esiintyvät visuaaliset ärsykkeet ja kyvyssä hahmottaa kaksiulotteisen pinnan esittävän jotakin ympäröivää, kolmiulotteista tilaa. Kuvanlukukykyämme on riippuvainen kovalisesta historiastamme. Mitä enemmän meillä on kuvallista kokemusta, sen paremmin pystymme kuvahahmottamiseen. Tästä esimerkkinä toimii Hudsonin koe kuvasyvyvyyden havaitsemisesta hänen tutkiessaan eroa koululaisten ja lukutaidottomien välillä. Koulua käyvät koehenkilöt havaitsivat kolme ulottuvuutta valokuvassa paremmin kuin ääriiviipiirustuksessa ja yksikään lukutaidottomista ei nähnyt valokuvaa kolmiulotteisena. Hudson osoitti tutkimuksillaan, että ihminen, joka ei ole tottunut kaksiulotteiseen ilmaisuun ei koe tätä ”kieltä” lainkaan itsestään selvänä, mutta se on opittavissa.² Mitä laajempi kokemusmaailma meillä on tiloista ja niitä esittävistä kuvista ja sanallinen varasto tulkitsemiseen sitä, sen paremmin pystymme kokemaan kolmiulotteisen tilan kaksiulotteisen kuvan kautta.

Kolmiulotteinen tila muuttuu kuvassa pinnaksi. Monesti kaukaa katsottuna siinä on vain muotoja ja värejä. Vasta lähestyessämme kuvaa alamme hahmottaa tilan ja tilassa olevat objektit. Hahmotamme tilan väripiirien ääriviivojen,

¹ Pallasmaa, 2007, s. 42

² Pallasmaa, 1993, s. 30

massojen ja pintarakenteen avulla. “Visuaalinen maailma on kolmiulotteista ja syvyyshahmoista muotojen yhdistelmien summaa. Tärkeintä on, että se on merkityksellistä asioiden ja esineiden koostumista”¹ Kuvassa näemme kuitenkin vain valokuvaajan valitsevat asiat. Hän on pystynyt liikkumaan tilassa, näkemään asoiden taakse. Kuvan katsoja näkee vain esillä olevat asiat. Hän ei näe asioita jotka ovat rajauksen ulkopuolella tai kuvassa olevien objektien takana. Hän näkee kuvaajan tulkinnan tilasta.

Valokuvaaja Pertti Kekaraisen mielestä 1:1 on paras tapa tutkia kaksi-ulotteisen tilan kykyä esittää kolmiulotteista tilaa. Kun näkymän esittää kuvan pinnassa luonnollisessa mitta-kaavassa, se aiheuttaa katsojassa voimakkaan kokemuksen havainnon kolmiulotteisuudesta. Hän mainitsee Robert Morrissinin jonka mielestä kappaleet, joiden koko suhteesta niiden esittämään aiheeseen on liian kutistettu, eivät tuo katsojalle tilallista kokemusta. Ne pysyvät pelkkinä objekteina. Paisutettu kappale taas muodostuu monumentiksi, osaksi paikkaa.² Monet arkkitehtuuriset, tilalliset teokset esitetään mahdollisimman todenkokoisina, jotta katsojalle tulisi tunne, että hän voi astua kuvan sisään ja olla osa tuota tilaa. Vaikka valokuva on pintaa, sen syvyys tulee meidän katsojien ja kokijoiden kautta, jos se saa meidät ajattelemaan ja tuntemaan.

3.2 *Tila kuwissani*

Valokuva on todiste, että mikä on kuvassa on olemassa. Mutta onko tila olemassa juuri siten miten minä esitän? Kuten Susan Sontag kirjoittaa valokuvalla näyttää olevan pyyteettömämpi ja siksi täsmällisempi suhde näkyvään kuin muilla kuvallisen jäljentämisen tuotteilla. “Kuva voi vääristää, mutta se myös osoittaa, että jokin, joka on samankaltainen kuin kuvassa on tai on ollut olemassa.”³ Kuvaamani tila on vain osa suurempaa tilaa ja kokemusta. Olen lohkaissut palasen korostaakseni juuri tämän kohdan olemassaoloa, kokemustani tilasta ja sen miten minä näen sen tilan. Kuvatessani haen kohtaa johon mielestäni tilan kokeminen tiivistyy. Näin liitän kuvaan mukaan oman arvokäsitykseni. Tilan kokeminen on aina omakohtainen ja voimme vain yrittää

¹ Pusa, 1979, s.66

² Toim. Elo 2007, s. 38

³ Sontag, 1984 s. 12

jakaa sen toisen kanssa koskaan siinä täysin onnistumatta.

Kun astun tilaan, saan tilasta valtavan paljon informaatiota, aistimuksia ja havaintoja. Näitä en pysty määrittelemään sanoin, mutta yritän välittää sen kuvieni kautta. Tuntuu kuin tilasta alkaisi erottua automaattisesti kohtia tunnelmineen ja visuaalisine rytmeineen. Ensisijaisesti tämän minkä tunnen haluan välittyvän kuvistani. Pintarakenteiset, funktionaaliset tekijät, tulevat viimeisenä. Tilan kokemisen jälleen valokuvaamiseni on vapaata muotoilu tilassa olevilla objekteilla.

Eräs opettaja sanoi minulla olevan kuvanveistäjän tapa katsoa maailmaa. Tuolloin en ihan käsittänyt asian tarkoitusta. Nyt ymmärrän sen tarkoittavan, että katson maailmaa muotojen kautta toisin kuin informaation tai poliittisen ja sosiologisen tarkoituksen kautta. Vaikka kuvissani visuaalisuudella on rooli, haluan niiden kuitenkin olevan muutakin kuin vain kauniita kuvia, joita katsoja voi ihaila. Haluan, että niillä on syvempi tarkoitus joka vaikuttaa katsojaan.

Juhani Pallasmaa sanoo, “arkkitehtuurin esittäminen muissa taiteissa on lapsen kokemistavan kaltaisesti “puhdasta katselua”, koska kokemis- ja kuvaustapaa ei johdattele rakennustaiteen disiplinaalin säännöt.” Kuitenkin itse koen epäonnistuneeni teoksessa, jos sen kokeminen jää katselun tasolle. Tiloja kuvatessani haluan teoksen katsojan pystyvän kokemaan tilan myös muilla aisteilla muistin tasolla tai edes kuvittelemaan minkälainen tila teoksessa on kokemuspohjalta. Haluan tilan tarkoituksen ja merkityksen ilmenevän kuvista. Haluan, että kuvillani on tarkoitus ja merkitys. Juhani Pallasmaa myös toteaa, ettei arkkitehtuuri voi olla pelkkää muotoleikkiä.¹ Samoin ajattelen valokuvaamisesta.

¹ Pallasmaa, 1993, s. 79

3.3 Hukkakulma

*“Jokainen olemassa oleva paikka voi jäädä mieleen osittain ainutkertaisuutensa vuoksi, mutta osittain muistaminen johtuu siitä, että paikka on vaikuttanut ruumiisemme ja herättänyt riittävän paljon sellaisia mielenyhtymiä, jotka liittävät sen henkilökohtaiseen maailmaamme”, toteavat Charles Moore ja Kent Bloome kirjassaan *Body, Memory and Architecture*.¹”*

Olen opinnäytetyössäni puhunut arkkitehtuurivalokuvaukseta, tilan kuvaamisesta ja kokemisesta. Kuitenkin tähän työhön kuvaamani sarja on kuvia tiloista jotka tuntuvat lähes epätiloilta. Hukkakulma-sarjani tiloilla ei tunnu olevan merkitystä. Ne koostuvat elementeistä jotka on laitettu sinne tilan täytteeksi. Elementeistä joiden odottamaton yhdistelmä mahdollistaa odottamattomien assosiaatioiden synnyn. Monesti nämä kulmat on täytetty pelikoneilla tai lapsille ja nuorille suunnatuilla laitteilla, jotka vievät virtuaalimaailmaan. Mutta pystyykö mielikuvitus tekemään paikasta parempaa?

Yleensä näitä kulmia on muodostunut paikkoihin, jotka perustuvat arkkitehtuuriltaan vain visuaalisuuteen, muotoihin. Ne ovat syntyneet muotojen leikittelyn lopputuloksena massiivisiin ostoskeskuskomplekseihin. Rakennuksiin, joiden ei ole tarkoitus tuottaa aistillista kokemusta vaan palvella kulutusyhteiskuntaa. Koen nämä paikat ja niiden kulmat kylminä ja luotaantyöntävinä. Näiden kulmien kanssa harva meistä on vuorovaikutuksessa.

Kuvaustekniikka on sarjassa hyvin arkkitehtoninen. Olen etsinnyt kuvakulman jossa linjat ja horisontti ovat suorassa. Halusin esittää kulmat toteavasti, niin miten ne ovat ja miten ne nähdään. Tyylliltään ne lähentelevät ilmeetöntä estetiikkaa. Kuvakulmilla ja syväterävyydellä leikittely olisi vienyt kuvista jotain pois tai johdatellut väärille reiteille tunnelmasta. Kaikki on paljasta ja raakaa. Kuvissani ei ole ihmistä jota kautta pääsisimme tilaa pakoon. Ihmistä, jonka toiminta ja olemus pehmentäisi kuvaa. Haluaisin kuvissani olevan huumoria tai satiiria, mutta lopulta ne taitavat olla surullisia. En halua purkaa kuviani liikaa. Tämä on vain johdanto.

¹ Pallasmaa, 1993, s.107

Lopuksi

Liian monet kuvat kurjuudesta ja kauheuksista ovat saaneet meidät tiettyssä määrin paatuneiksi. Ne järkyttävät meitä katsomishetkellä, mutta eivät vaadi sen syvempää perehtymistä niihin ja hetken päästä unohdamme ne. Siksi tilan kuvat koskettavat minua enemmän koska joudumme käyttämään mielikuvitusta ja tietämystämme kokeaksemme mahdolliset tapahtumat, joista tila meille kertoo. Varsinkin nyky-yhteiskunnassa, jossa kaikki annetaan valmiina ja selityksillä, tarvitsemme valokuvia herättämään meissä kysymyksiä ja mielikuvia. Tila on aihe jonka parissa tulen työskentelemään pitkään. Saattaa kuulostaa suppealta, mutta tällä hetkellä se riittää.

Lähdeluettelo:

Bachelard, Gaston / 1957, Tilan poeettiikka / Presse Universitaires de France 1957 / Edita Prima Oy 2003

Bauman, Zygmunt / 1997, Sosiologinen ajattelu / 6.painos (1. 1997) / Tekstivalmistus vastapaino, Kopiojyvä / Jyväskylä 2007

Cotton, Charlotte / 2004, The Photographs as contemporary art Charlotte Cotton / Thames & Hudson / Lontoo 2004

Toim. Elo, Mika / 2007, Toisaalta tässä / Gummerus Kirjapaino Oy / Jyväskylä 2007

Toim. Elovirta, Arja ja Lukkarinen, Ville / 1998, Katseen rajat, taidehistorian metodologiaa / Hki yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus 1998 / Painopaikka Gummerus kirjapaino Oy / Jyväskylä 1998

Järvilehto, Timo / 1994, Ihminen ja ihmisen ympäristö / KirjaPaino Osakeyhtiö Kaleva / Oulu 1994

Pallasmaa, Juhani / 1993, Maailmassaolon taide, kirjoituksia arkkitehtuurista ja kuvataiteista / Kuvataideakatemia / Painatuskeskus Oy / Helsinki 1993 / Toim. Maija Kärkkäinen

Pallasmaa, Juhani / 2005, The eyes of Skin, Architecture and the senses / Published in Great Britain in 2005 by Wiley-Academy / A division of John Wiley & Sons Ltd

Pare, Richard / 1982, Photography and architecture: 1893 - 1939 / Callaway Editions / Canadian centre for architecture / Montreal 1982

Pusa, Unto / 1967, Väri - muoto - tila / Otakustantamo 1967 / kolmaspainos/Otapaino Espoo 1979

Toim. Saarikangas, Kirsi / 1998, Kuvasta tilaan / Tammer - Paino Oy / Tampere 1999

Sontag, Susan / 1984, Valokuvauksesta / Aevi A. Karisto Oy / Kirjapaino Hämeenlinna 1984

Syrjämaa, Taina ja Tunturi, Janne / 2002, Eletty ja muistettu tila / Hakapaino Oy / Helsinki 2002

Tillmanns, Urs / 1993, Architectural photography, Creative large format / Bookbindery Eibert Ag / Eschenbach 1993

<http://en.wikipedia.org/wiki/Topophilia>

Kuvalähteet:

Höfer, Candida / 2004, Architecture of absence / Aperture foundation / Printed and bound in Italy by Artegrafica 2004

Struth, Thomas / 2007, Making Time / Museo Nacional del Prado / Turner 2007

<http://clairebeckett.com/portfolio/projects> (tarkistettu 22.11.2010)

<http://www.google.com/images?client=safari&rls=en&q=Rineke+Dijkstra's+portraits> (tarkistettu 22.11.2010)

“Ainoastaan sydämellä näkee hyvin. Tärkeimpiä asioista ei näe silmillä.”

- Kettu (Pikku prinssi).

Käitokset

Luokka VK06, Pauliina Pasanen, Anu Akkanen, Timo Laaksonen, Sakke Nenyé, Markku Reiniharju,
Ari Saarto, Hannu Koivisto, Japo Knuutila, Maria Jauho ja Yrjö Tuunanen.

HUKKAKULMA WASTE OF SPACE

Lamk, Muotoiluinstituutti
Viestinnän ko.valokuvaus
Maria Putaansuu
Syksy 2010

